

KULTŪRA

MENAS ✧ LITERATŪRA ✧ MOKSLAS

Juokas ir melas – ar tai tas pat?

Galvodama, ką gi aktualaus parašyti šiame „Draugo“ vedamajame, žvilgtelėjau į kalendorių – kokios datos, kokios šventės artėja. Juk neretai jos ir įperša kokią nors aktualiją. Net nustebau, radusi tiek gražių datų. Apreiškimas Švč. Mergelei Marijai, Gandro diena, Tarptautinė teatro diena, Verbų sekmadienis, Lietuvos įstojimo į NATO diena... Ir visos šios datos – ateinančios savaitės kalendoriuje. O štai ir balandžio 1-oji – Juokų arba Melagių bei Pasaulinė paukščių diena.

Na, Paukščių dieną galima švęsti ir anksčiau – varnėnas jau bene dvi savaitės kaip įsikūręs mūsų gluosnio inkilėlyje ir rytais laido savo skambias treles. Ir miškely, kurių šlaitai jau mėlynuoja žibutėmis, o ievos bando skleisti pirmuosius pumpurus, paukščių balsų, panašių į orkestrą be dirigento, neišgirsti neįmanoma. Ir nepamatyti jų – mėlynai juodų kovų žvilgančiais snapais, nutūpusių visą Neries krantinės šlaitą, auksasnapių varnėnų žvilgančiais švarkeliais, didžiųjų geltonųjų zylių ir mažesnių – mėlynųjų, apgyvenusių busti pradėjusius miškelius, ir kėkštų, kurių sparnų mėlynumas taip dera su jų šokoladinėmis plunksnomis, ir bukučių, ir svilikų, pagaliau – pilkųjų žvirblių...

Tikrai jau galime švęsti Paukščių dieną.

O štai Melagių diena... Lyg ir žaisminga proga kažką apgauti – tuo pasinaudoja ir laikraščiai, ir internetinė spauda, ir netgi televizija, pranešdami neva teisingą žinią ir tikrą faktą... Ir neretai pasiseka skaitytojus arba žiūrovus apgauti. Bet tai, kaip sakoma, Juokų dienos akcentas, šią dieną taip daryti galima, kita vertus, tai ir žiūrovų (ar skaitytojų) budrumo patikrinimas.

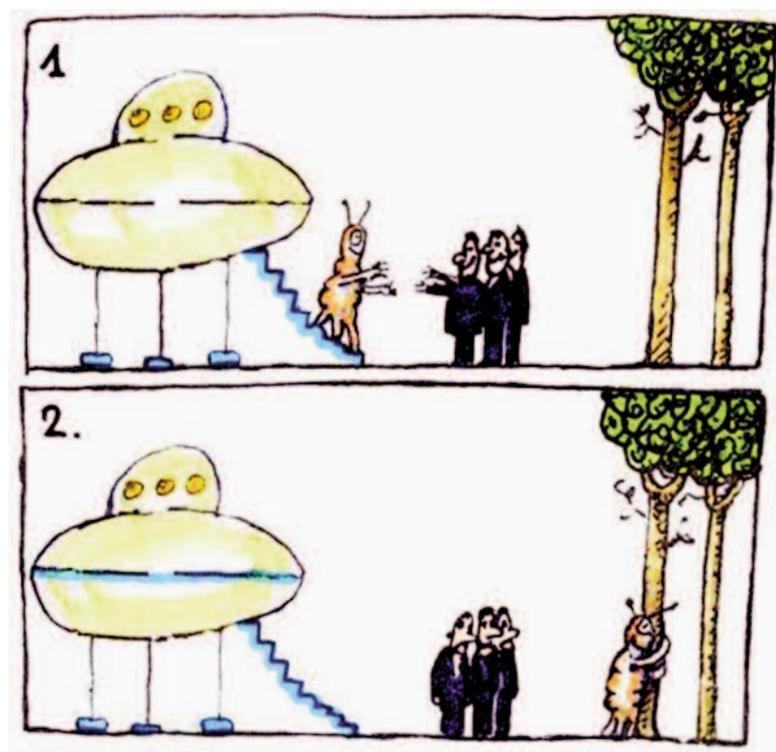
Kita vertus, juokas, koks jis žaismingas bebūtų, visada turi tam tikrą potekstę. Pavyzdžiui, neseniai Lietuvos televizijos Žinių tarnyba rodė reportažą apie ukrainiečių vaikus, sukūrusius animacinį filmuką apie ateivius, kurie iš Kremliaus pagrobia Putiną. (Tikrai juokingas filmukas – bent jau jo aliuzija į „Žvaigždžių karus“, kai filmuko pabaigoje rodomi į kosmosą plaukiantys titrai). Šią idėją inspiravo ne kas kitas, o nesenas Putino dingimas iš žiniasklaidos lauko, sukėlęs gausybę įvairių teorijų – beje, teorija apie ateivių pagrobimą, sakyčiau, tarp jų neatrodo keistesnė ar kvailesnė už kitas. Šitas ukrainiečių vaikų juokas – gražus, nuoširdus. Čia tikrai galima nusijuokti.

O štai ir kitas „juokų“ pavyzdys – Maskvos ir visos Rusijos stačiatikių patriarchas Kirilas paskelbia, kad Putinas yra jau beveik šventasis („priartintas prie šventųjų“) ir kad visi Rusijos tikintieji turėtų puoselėti džiaugsmingą viltį, kad tai (tapimas šventuoju) netrukus įvyks. Jeigu pirmoji sakinio dalis juoko nekelia, nes liudija visišką, sakyčiau, vergišką Rusijos stačiatikių bažnyčios lojalumą režimui, antroji savo makabriška potekste norom nenorom priverčia prunkstelėti. Kadangi šventaisiais paprastai tampama po mirties (kiek užtrunka vien beatifikacijos procesas), tai patriarchas, galbūt to visai nenorėdamas, palinkėjo, kad Rusijos prezidentas kuo greičiau nukeliautų į dangiškąją padangę.

Taigi Juokų diena yra reikalinga dėl savo terapinio poveikio – niekas taip neuvainikuoja kvailybės ir tuštybės, niekas taip neparodo agresoriaus kvailumo ir niekas taip nekerta propagandai, kaip juokas. Ne veltui, regis, Martynas Liuteris sakė, kad ir šėtonas labiausiai bijo juoko – nes jis įžeidžia jo puikybę. O S.C. Lewis rašė, kad dangus nuo pragaro skiriasi, be viso kito, ir dar vienu bruožu – rimtumu. Pragaras, pasak Lewiso, yra labai rimta įstaiga, ir joje juokelių nepalaidysi.

Tačiau ar reikalinga Melagių diena? Kaip melas siejasi su juoku? Sakyčiau, ne labai – nes juk juokas, kaip Dievo dovana, remiasi į tiesą, o melas yra velnio karalystės pagrindas. Tą matome ir savo kasdienybėje, ir politikoje, ir visuomeniniame gyvenime, ir kultūroje. O tai, kad mes tuos du visiškai priešingus dalykus – melus ir juoką – tapatiname, užuot griežtai atskyre, anksčiau ar vėliau sukelia tam tikrų dilemų. Taigi reikėtų skirti melą ir juoką, nes jie visiškai nepanašūs nei savo gimtimimi, nei tikslais.

Renata Šerelytė

Ateiviai ir valdininkai.

Humoricious albumas Facebooke

ELEGIJA

*Aš vienas stoviu ant didžiulės
Žemės, kaip lašas apskritos.
Juokiasi saulė ir mėnulis,
Ir pučia vėjas iš šaltos*

*Erdvės ir drasko mano plaukus,
Ir nieko negaliu suprast.
Širdis gali nustoti plakus
Anksčiau, negu mokėsiu rast*

*Tą angelą, kuris dainuoja
Balsu vos girdimu, tyliau,
Ir velnią – tą, kurs ožio kojom
Bėga pasaulio takeliu.*

Henrikas Radauskas

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1- as psl. Renata Šerelytė. Juokas ir melas – ar tai tas pat? • **2-as psl. Vaidotas Montrimas.** Ketvirtą kartą „Drauge“ su Liūne Sutema • **3-as psl. Romualdas Kriaučiūnas.** „Nepriklausomybės sąsiuviniai“ – gyva, alsuojanti istorija/ **Kūrybiškiausios metų knygos** • **4-as psl. Anelė Butkuvienė.** Muziejininė Kazimiera Galaunienė • **6-as psl. Jonas Kairevičius.** Aš iš Bimbinės • **7-as psl. Algirdas Girininkas.** Akmens amžiaus žmonių butis (2) • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Išleisti S. Kymantaitės-Čiurlionienės „Raštai“ • Justinas Sajauskas ir jo miniatiūrų romanas

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2015 m. suteikė 15 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Redaguoja Renata Šerelytė rainbow.vilnius@gmail.com • Maketuoja Jonas Kuprys

Ketvirtą kartą „Drauge” su Liūne Sutema

VAIDOTAS MONTRIMAS

„Draugo” dienraštyje jau tris kartus buvo rašyta apie poetę Liūnę Sutemą. Pirmą kartą – 1966 metais. Tuo met pasirodė A. T. Antanaičio recenzija apie Liūnės Sutemos poezijos knygą „Bevardė šalis”. Vėliau „Drauge” buvo išspausdinta L. Adomavičienės recenzija, taip pat – L. Apanavičienės straipsnis. Šįkart prabilsiu ketvirtą kartą.

Skaitytoją, pirmą kartą girdintį Liūnės Sutemos vardą, paliksiu nežinioje. Kam reikia poetės gyvenimo smulkmenų ir detalių? Tegul kalba poetės kūryba (nejaukiai jaučiuosi vartodamas žodį „tegul” – lyg vogčiau). Vis dėlto smalsiems skaitytojams palieku viltį – V. Paplauskienės monografiją „Liūnė Sutema: Gyvenimo ir kūrybos keliais”. Šios knygos paskatintas nusprendžiau didesnę dėmesį skirti poetės kūrybai. Prie V. Paplauskienės „prikibti” negalima – monografijoje atskleista net Liūnės Sutemos akių spalva. Šis straipsnis – ne V. Paplauskienės monografijos recenzija, tačiau aš pasigedau autorės atidesnio ir gilesnio žvilgsnio į Liūnės Sutemos poetinį pasaulį, į tame pasaulyje gyvenantį lyrinį subjektą.

Skaitytojas su rašytoju susitinka per pastarojo kūrybą. Kūrinyje yra tiek pat autoriaus, kiek ir skaitytojo. Tai sena R. Bartha naujiena. Šiame straipsnyje peržvelgsiu ir pažvelgsiu ne į Liūnės Sutemos gyvenimą, o į jos poezijos lyrinio subjekto kelionę ir tapatybę. Pažvelgsiu į tą mediatorių, kuris sujungia skaitytoją su autoriumi. Pabūsiu drauge su Liūnės Sutemos lyrinio subjektu.

Liūnės Sutemos lyrinis subjektas yra pažeistas emigracijos, savo krašto palikimo, neradimo savosios erdvės žyme. Liūnės Sutemos subjekto kelionė – tai kelionė atgal į „ten”, į „ten”, iš kur lyrinis subjektas atkeliavo. Šis kelias yra nukeliaujamas tik įveikus tam tikrus etapus, išmėginus tik tam tikras erdves, peržengus per save, įveikus išdavystės jausmą. Lyrinio subjekto kelionės etapai atsiskleidžia palaipsniui ir yra ryškiai matomi vis kitame Liūnės Sutemos rinkinyje.

Pirmajame Liūnės Sutemos rinkinyje lyrinis subjektas įteisina savo buvimą: „Aš esu.” Tai pirmapradžiškumo teigimas. Lyrinis subjektas užima Dievo, kūrėjo vietą, tarsi pagimdydamas pats save. Bet tuo pačiu yra pagimdomas ir „kitas aš”. Eilėraščio forma, susiliejanči su semantine prasme, sukuria lyrinio subjekto tapatybės skilimą. Forma ir semantika sukuria galimybę eilėraščio sintaksės ir jos kuriamos semantikos paneigimui. Tai yra matoma eilėraščio „Tebūnie tartytum pasakoj” pirmojoje eilutėje: „Aš esu. Mano siauras šešėlis.” Eilėraščio sintaksė sukuria du atskirus sakinių subjektus – „aš” ir „šešėlis”. Eilėraščio forma leidžia šią eilutę perskaityti kaip vientisą: „Aš esu mano siauras šešėlis”. Tačiau tuo atveju pasikeičia sakinio struktūra ir subjektas „šešėlis” tampa objektu. Taigi, pasitelkdama eilėraščio formos semantines galias, bet tuo pačiu ir padėdama skyrybos ženklą – tašką, Liūnė Sutema sugeba sukurti neįprastą sakinio struktūrą – SVS (Subject – Verb – Subject), kurioje S1 yra „Aš”, V – „esu”, o S2 – „Mano siauras šešėlis”. Taip yra įteisinamas ne tik lyrinio subjekto transcendentinis buvimas („Aš esu”), bet ir kitos tapatybės, „kito aš” turėjimas („Mano siauras šešėlis”).

Lyrinio subjekto tapatybės skilimas pirmajame rinkinyje yra susijęs su erdve. Lyrinis „aš” ir lyrinis „kitas aš” yra tas pats subjektas, tačiau skirtingose erdvėse. Lyrinis „aš” yra „čia” erdvėje. Tai yra tikrojo pasaulio erdvėje, kurioje galioja visi įprastiniai dėsniai. Tuo tarpu „kitas aš” yra „ne čia” erdvėje. Ši erdvė yra „čia” erdvės prieštaravimas. „Ne čia” erdvėje veikia kitokie dėsniai, tai yra pasakos erdvė. Lyrinis „aš”, „čia” erdvėje jaučiasi nejaukiai, dėl to ieško prieglobsčio pasakos pasaulyje. Pirmojo rinkinio pavadinime („Tebūnie tartytum pasakoj”) yra išreikštas lyrinio subjekto noras, troškimas iš „čia” erdvės pereiti į pasakos erdvę. Lyrinio subjekto diskomfortą jį supančioje erdvėje atskleidžia eilėraštis „Užkulisiuos”:

Niekados neišeisiu. Niekados nesugrįšiu: – visi slenksčiai aštrūs, lenkti... ir tas pats, tas pats

Liūnė Sutema

Jono Kuprio nuotr.

*Ilgesys.
Ištroškęs ir alkanas,
nepagirdomas, nepasotinamas
nei čia, nei kitur.*

Tačiau pirmojo rinkinio lyrinis subjektas, patiriantis disforinę būseną „čia” erdvėje, negali rasti patitenkinimo ir pasakos erdvėje. Subjektas supranta, jog pasakos erdvė nėra „ten” erdvė, į kurią ir siekiama sugrįžti, bet yra erdvė tarp „čia” ir „ten”.

Antrajame Liūnės Sutemos rinkinyje „Nebėra nieko svetimo” lyrinio subjekto tapatybė nuspalvinama ryškesnėmis spalvomis. Eilėraštyje „Kainas” subjektas įgauna išdaviko tapatybę. Lyrinis subjektas, supratęs, jog „čia” erdvė pakeitęs į pasakos erdvę, į „ten” negrįš, bando pakeisti savo tapatybę. Būnant Kainu lyrinis subjektas grįžti į „ten” negali. Eilėraštyje „Lunatiko kelionės užrašai” lyrinis subjektas įgauna lunatiko tapatybę ir tai, atrodo, padeda subjektui grįžti į „ten”:

*Kiekviena pilnaties naktis
išvingiuoja šviesų kelią atgal –
ir aš sugrįžtu.*

Bet tai tik tariamas grįžimas į „ten”. Lyrinis subjektas supranta, jog tapatybės pakeitimas nepadės. Tapatybę reikia pakeisti išsaugojant savąjį „aš”, reikia pasikeisti pačiam, o ne užsidėti tik kitą kaukę. Lyrinis subjektas tai suvokia eilėraštyje „kai saulė išduos –”:

*...ana moteris,
nemokėjusi tausot daiktų,
ir dabar gyvenanti stotyje,
rami ir santūri pasiruošus kelionei
į nepažįstamą šalį,
tai ne aš –,
ji tiktai panaši į mane.*

Šiame eilėraštyje taip pat yra matoma subjekto abejonė, netikrumo jausmas, neapsisprendimas:

*...ir besidžiaugdama savo turtu sudeginau
žemėlapi į nežinomą šalį –,
aš noriu palikti čia, ir esu
atsargi ir budri kiekvienai vilionei
į Tenai.*

Žodis „palikti” nuskamba dviprasmiškai – lyrinis subjektas nežino, ar nori likti „čia”, ar nori „čia” palikti.

Ši lyrinio subjekto abejonė yra išsprendžiama

trečiajame Liūnės Sutemos rinkinyje „Bevardė šalis”. Subjektas džiaugiasi savo abejojimo laisve eilėraštyje „Išskalauti daiktai”:

*Dabar ir vėl galiu abejoti...
...dabar ir vėl esu laisva
ir galiu abejoti.*

„Bevardės šalies” eilėraščių cikle lyrinis subjektas suvokia, jog į „ten” jis negali grįžti. Subjektas jaučiasi įkalintas pasakos erdvėje:

*Ten žaidžia nebeaugantys vaikai.
Vaikai senukai žaidžia...*

*...Ir seka pasaką jie be pradžios,
ir seka pasaką be galo.*

Lyrinis subjektas yra įkalintas laiko spąstuose ir grįžimas į „ten” niekuomet nebus pasiektas:

*Stotyse pakeisti tvarkaraščiai.
Jūs visuomet per anksti –
aš visuomet per vėlai.*

Paskutiniame ciklo eilėraštyje subjektas panaikina savo abejonę ir apsisprendžia:

*Visi vėjai pučia į Ten –
pasislėpus nuo jų gyvenasiu,
ramioje dauboje.
Visi vėjarodžiai sukas į Ten –
užkerėsiu kalvius septynbrolių keru,
kad nekaltų daugiau vėjarodžių –,
ir vėjažolėm bėgant verpetais į Ten,
užleisiu jas sausra,
užpjudysiu ugnim,
ir pakelsiu basakojį liūdesį
Bevardėn,
penkton pasaulio šalin.*

Atrodo, jog lyriniam subjektui teliko vienas kelias – susitaikymas ir liūdesys. Susitaikymas su išdavyste yra galimas tik mušantis sau į krūtinę ir sakant „esu kaltas”. Tai lyrinis subjektas daro eilėraštyje „Neišduodu, tiktai gražinu”:

*Ir sėdės ten mano vaikystė viena,
nebylė, žaisdama akmenėliais –,
nekrįštų kapeliuos,
patvoryje –
sėdės nustelbta nuodingų vijoklių,
ir mėtys akmenėlius į mane.*

Tai – kaltės ir nuodėmės pripažinimas, remiantis gerai žinoma Biblijos citata: „Kas be nuodėmės, tegul meta į mane akmenį.” Lyrinis subjektas nori atkentėti už savo padarytą išdavystę, jis nenori, jog jam būtų lengvai atleista. Tai matoma eilėraštyje „Nenoriu būti atpirkta”:

*Nenoriu būti atpirkta –,
tegu medžioklinis peilis
įpjaua manyje
neišnykstančius pjūvius –
tepalieku randuota ir matoma
kiekvienam –
ir teskrieja akmuo į mane,
nes esu taikinyš,
nes esu pradžia
visų nusikaltimų,
ir kiekvienos skriaudos prieš tave,
įskaudintą, beraštę sielą.*

Ketvirtajame Liūnės Sutemos rinkinyje „Badmetis” lyrinis subjektas jau yra apsisprendęs ir supratęs, jog į „ten” erdvę jis nebegrįš. Tačiau lyrinis subjektas negali būti ir susitaikyti su „čia” erdve, kurioje jis nesijaučia savimi ir joje būdamas jaučia diskomfortą. Taip pat lyrinis subjektas jau suprato, jog būnant „ne čia”, pasakos erdvėje, jis taip pat į „ten” negrįš. Vienintelė liekanti erdvė subjektui yra „ne ten” erdvė, tai yra Niekieno žemės erdvė. Jeigu pasakos erdvė buvo erdvė tarp „čia” ir „ten”, tai Niekieno žemės erdvė yra pasakos erdvės priešybė ir yra kažkur už „čia” ir už „ten”:

*Atėjau į Niekieno Žemę –
Žemę tarp Jūsų ir Anų –
Žemę be vėliavų, be valstybės ženklų.*

Niekieno žemė – tai pačio subjekto susikurta erdvė, tai „aš” vidaus erdvė, jo susikurtas pasaulis, kuriame jis užsidarydamas nori gyventi, pasislėpęs nuo visų ir liekantis vienas:

*Lieku Niekieno Žemėje,
kad nebūtų
nei Jūsų, nei Anų –
Tik Tu, ir aš, ir Tu...*

Pabaiga kitame numeryje

„Nepriklausomybės sąsiuviniai” – gyva, alsuojanti istorija

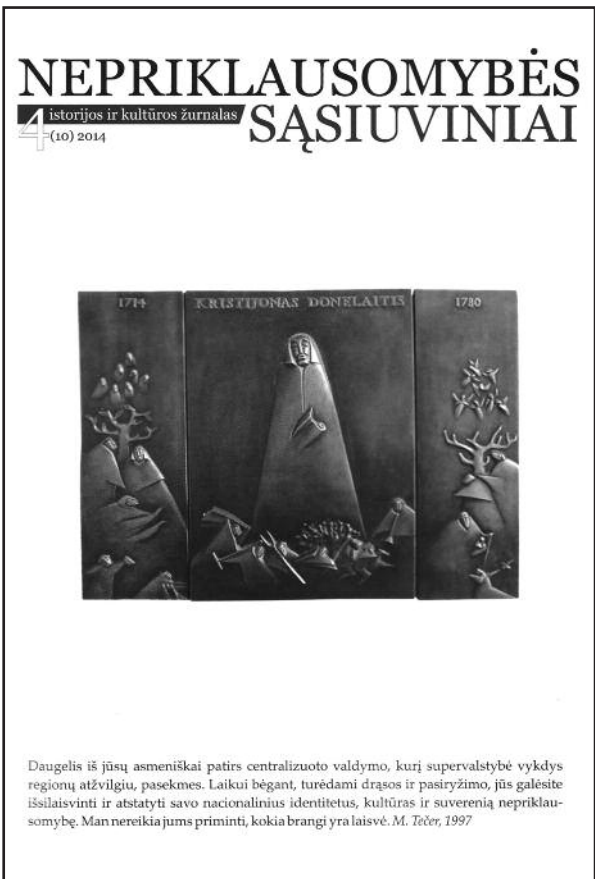
ROMUALDAS KRIAUCIŪNAS

Netikėtai gavau istorijos ir kultūros žurnalo „Nepriklausomybės sąsiuviniai” paskutinį praėjusių metų numerį – 2014.4 (10). Žurnalą leidžia Romualdo Ozolo paramos fondas už teisingumą Lietuvoje. Žurnalo metrikoje pažymėta, kad žurnalą remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas, Lietuvos Respublikos Pirmosios vyriausybės narių klubas ir AB „Lietuvos geležinkeliai”. Redaktorius – Romualdas Ozolas.

Redaktorius nėra koks nors knygomis apsirovęs akademikas, bet gyva, energinga, veikli asmenybė. Kadaise buvo Tarybų Sąjungos komunistų partijos narys, o vėliau – 1989–1990 m. – Lietuvos komunistų partijos narys. Pastaroji partija atsiskyrė nuo TSKP ir pasivadino Lietuvos demokratine darbo partija. Romualdas Ozolas taip pat yra Nepriklausomybės akto signataras.

Šie 84 puslapių Nepriklausomybės sąsiuviniai pradedami nauju skyriumi – Mūsų didieji. Tai skyrius apie žmones, gaivinusius ir atkūrusius Lietuvos valstybę. Pirmasis aptariamas Kristijonas Donelaitis, kuris savo poema „Metai” pasipriešino pasmerktųjų nebūčiai.

Išsamiaame straipsnyje apie Lietuvos geležinkelius aptariama ši techninės pažangos šaka kaip viena svarbiausių nepriklausomos valstybės įmonių. Liūdos Rugienienės straipsnyje kruopščiai aprašomas Lietuvos Respublikos Seimo ir JAV Lietuvių Bendruomenės komisijos organizavimo ir veiklos pradinis etapas. (Įdomu, kad redaktoriaus žodyje JAV Lietuvių Bendruomenė rašoma mažosiomis „l” ir „b” raidėmis, nors pačiame straipsnyje ta skriauda atitaisoma, paliekant teisingą JAV Lietuvių Bendruomenės rašybą). Komisija labai intensyviai svarstė bendro darbo Lietuvai klausimus, pa-

galbos valstybei aspektus. Ši istorinė apžvalga jau buvo perspausdinta internete – www.balsas.lt. Reikia, kad apie komisijos darbus sužinos ne tik 1 000 žurnalo prenumeratorių, bet ir platesnė visuomenė. Tai ypač svarbu, girdint kalbas apie galimą dabartinės LR Seimo ir PLB komisijos panaikinimą.

Labai įdomūs autentiški Justo Vinco Paleckio 1989 m. rugpjūčio dienų užrašai iš vykusios konfe-

rencijos Gotlando saloje. Jis buvo vienas iš ten paskelbto memorandumo signatarų. Visa tai skaitant skaitytojas pasijunta lyg ten buvęs ir viską savo akimis matęs. Tai gyva, alsuojanti istorija, susemta ateities kartoms.

Anatolijus Lapinskas prisimena TSRS liaudies deputatų veiklos 25-metį savo įžvalgiame pasikalbėjime su deputatu, kompozitoriumi Vytautu Larušu. Pastarasis turėjo galimybę gauti svarbios informacijos iš M. Gorbačiovo patarėjo, maršalo ir diplomato Sergejaus Achromejevo ir ją perduoti Lietuvai. Tuo pačiu jis perduodavo norimą informaciją apie Lietuvos nuomonę aktualiais politiniais klausimais aukščiausiai TSRS valdžiai. Manoma, kad šie ryšiai lėmė ir tam tikrą politinį ir karinį atokvėpį po Sausio 13-osios įvykių. Ir šiame pokalbyje skaitytojas gali pats klausytis ir girdėti, kas kritiškomis dienomis buvo aptariama, kaip laviruojama, kaip iš principo nenusileidžiama. Neįkainojamos vertės pokalbio su M. Gorbačiovu aprašymas. Aprašomas pasitarimas truko pusantros valandos. Vytautas Larušas į jį kreipėsi ne politikų, o „kūrybinės inteligentijos” vardu, manydamas, kad tokiu atveju pokalbis bus nuoširdesnis.

Jautriai aprašomos paskutinės Sergejaus Achromejevo dienos. Priešmirtiniame 1991 m. rugpjūčio 24 d. laiške Vytautui Larušui jis rašė visai atvirai: „Negali gyventi, kai žūsta mano tėvynė ir naikinama viskas, ką aš laikiau savo gyvenimo prasme. Amžius ir prabėgęs mano gyvenimas duoda man teisę išeiti iš gyvenimo. Aš kovojau iki galo.” S. Achromejevas pasikorė savo kabinete Kremliuje. Po to sklido kalbos, kad bendražygius papiktino, kad jis ne nusišovė, bet pasikorė.

Daugiau apie žurnalo „Nepriklausomybės sąsiuviniai” leidėją ir jo fondą galima sužinoti www.rofondas.lt. Žurnalas išeina keturis kartus per metus.

Kūrybiškiausios metų knygos

Šiųmetės tarptautinės Vilniaus knygų mugės metu buvo paskelbtas tradicinis Lietuvos literatūros ir tautosakos instituto literatūrologų ir literatūros mokslininkų renkamas kūrybiškiausių lietuvių autorių knygų dvyliktukas. Kūrybiškiausia metų knyga slaptu balsavimu išrinkta Kipre gyvenančios lietuvių rašytojos ir filosofės Dalios Staponkutės esė knyga „Iš dviejų renkuosi trečią: mano mažoji odisėja”. Su kai kuriais autoriais „Kultūra” skaitytojus jau supažindino – tai Giedrė Kazlauskaitė ir jos eilėraščių knyga „Meninos” (pelniusi šiųmetę Jurgos Ivanauskaitės premiją) ir Vytautas Stankus (jo eilėraščių knyga „Iš veidrodžio,

už” laimėjo Metų knygos apdovanojimą poezijos kategorijoje).

Kituose „Kultūros” numeriuose planuojame supažindinti skaitytojus su Justino Sajausko, Dalios Staponkutės, Tomo Vaisetos ir kitų kūrybiškiausių metų autorių knygomis. O dabar pateikiame patį dvyliktuką.

2014 m. kūrybiškiausių knygų dvyliktukas

1. Vladas Braziūnas, *Stalo kalnas*: poezija, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
2. Giedrė Kazlauskaitė, *Meninos*: eilėraščiai, Lietuvos rašytojų sąjungos

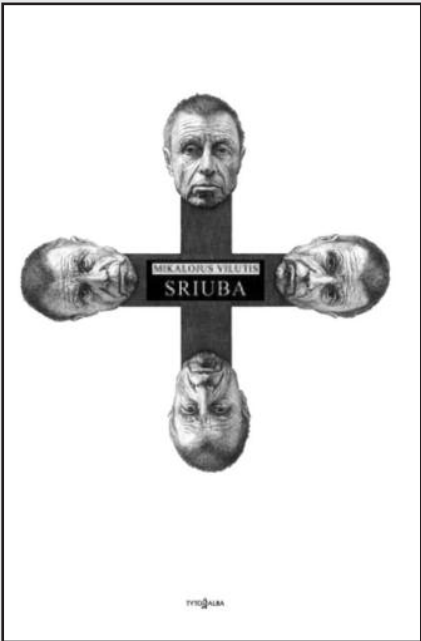
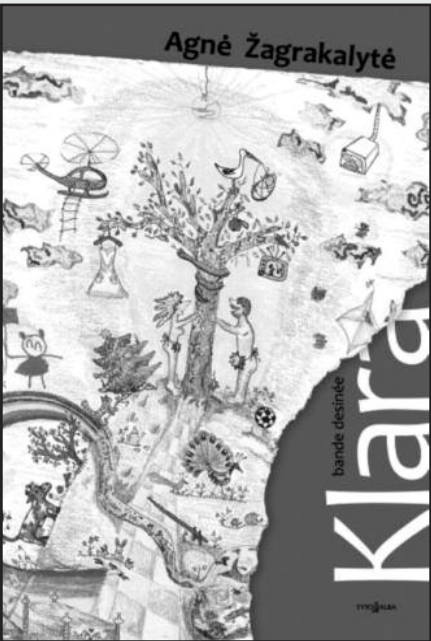
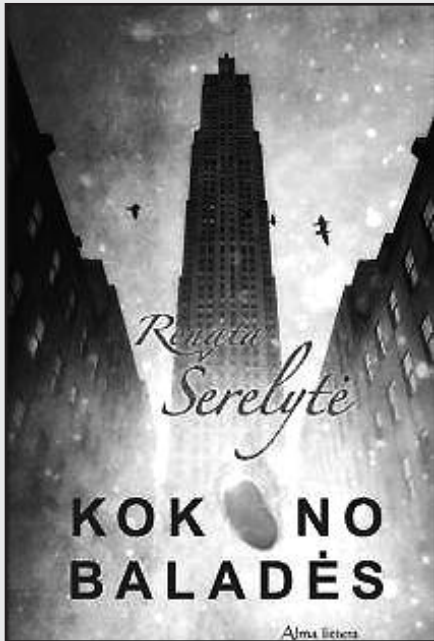
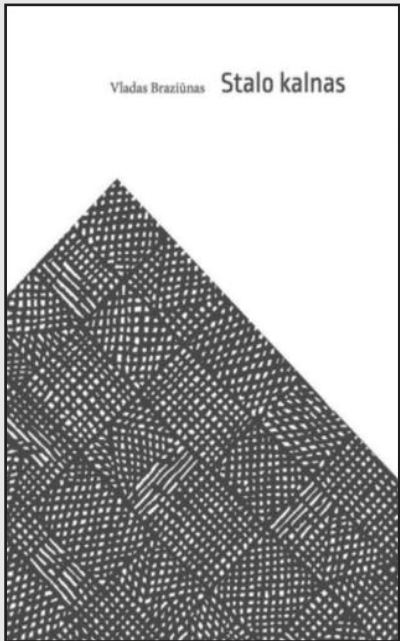
leidykla, 2014.

3. Stasys Jonauskas, *Laikas išeina pats*: eilėraščiai, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
4. Mindaugas Nastaravičius, *Mo*: eilėraščiai, Tyto alba, 2014.
5. Justinas Sajauskas, *Neužmirstami Suvalkijos vardai*: miniatiūrų romanas, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
6. Vytautas Stankus, *Iš veidrodžio, už*: eilėraščiai, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
7. Dalia Staponkutė, *Iš dviejų renkuosi trečią*: mano mažoji odisėja, Apostrofa, 2014.

8. Renata Šerelytė, *Kokono baladės*: fantastinis romanas, Alma littera, 2014.

9. Tomas Vaiseta, *Paukščių miegas*: proza, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
10. Artūras Valionis, *Daugiau šviesos į mūsų vartus*: eilėraščiai, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2014.
11. Mikalojus Vilitis, *Sriuba*: esė, Tyto alba, 2014.
12. Agnė Žagrakalytė, *Klara*: bande dessinée, Tyto alba, 2014.

Laureatė – Dalia Staponkutė (*Iš dviejų renkuosi trečią*: mano mažoji odisėja)

Muziejininkė Kazimiera Galaunienė

Adelės ir Pauliaus Galaunių muziejus

Muziejininkė Kazimiera Galaunienė

ANELĖ BUTKUVIENĖ

Muziejuose saugomos kultūros vertybės yra neįkainojama mūsų tautos istorijos paveldo dalis. Lankydami muziejuose, apžiūrėdami ekspozicijas, mažai kuris susimąsto, kas tas vertybes surinko, išsaugojo. Muziejininkai lieka tarytum atskirti nuo savo kruopštaus, reikalaujančio pasišventimo darbo rezultatų. Apie juos retai kalbama, rašoma, jie nešmėžuoja populiarių spaudos leidinių puslapiuose. O dažnas jų šiam kilniam darbui – išsaugoti Lietuvos praeities vertybes ir istorinę tiesą – pašventė visą savo gyvenimą. Viena tokių asmenybių yra Kazimiera Kairiūkštytė-Galaunienė, muziejininkystei atidavusi daugiau kaip 50 savo gyvenimo metų.

Kelio pradžia

Kazimiera Kairiūkštytė gimė 1924 m. rugpjūčio 15 d. ūkininkų Ievos Garmutės ir Juozo Kairiūkščio šeimoje Piliuonos kaime, Aukštosios Panemunės valsčiuje, Kauno apskrityje. Be Kazytės šeimoje augo 5 metais jaunesni dvynukai – brolis Vytautas ir sesuo Janina. Tėvai labai vertino mokslą. Kazytės tėtis dažnai kartodavo: „Šviesus žmogus, kuris mokosi“. Didžiausiu autoritetu jis laikė Vydūną. Trys mamos broliai mokėsi, vyriausias iš jų Kazys baigęs mokslus ilgai nevedė, padėjo jaunesniems Pauliui ir Baliaui.

Kazytė 1935 m. baigė Piliuonos pradžios mokyklos keturis skyrius, o 1938 m. – šeštą skyrių Aukštosios Panemunės reformuotoje pradinėje mokykloje. 1938–1940 m. mokėsi Kauno „Aušros“ mergaičių gimnazijoje. 1940 m. rudenį mergaitė, dėdės šeimos pakviesta, persikėlė į Vilnių. Ji iki šių dienų labai dėkinga ją globojusiems dėdei Pauliui Garmui ir jo žmonai Olgai Šepetytei-Garmuvienei. Vilniuje mergina mokėsi kunigaikštienės Birutės mergaičių gimnazijoje, kurios direktorė buvo istorikė Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997). Ji ne tik dėstė istoriją, gimnazisčių paprašyta pravedavo auklėjimo pamokėles apie etiketą, kas būtina žinoti mergaitėms. Lietuvių kalbos mokytoja buvo rašytoja Petronėlė Orintaitė (1905–1999), ne tik žiniomis, bet ir savo asmenybe imponavusi moksleivėms. Kairiūkštytė gimnaziją baigė 1944 m.

Per Lietuvą ėjo frontas, tų metų vasarą į Lietuvą antrą kartą įžengė sovietiniai okupantai. Nuo fugasinių bombų sudegė Kairiūkščių sodyba, šeima liko be pastogės. Norėdama padėti artimiesiems, Kazimiera metus laiko mokytojavo Piliuonos pradinėje mokykloje. 1948 m. mirė mama Ieva Kairiūkštienė.

Vilniaus universitete

Mergina gimnazijoje labai domėjosi istorija ir literatūra, bet buvo apsisprendusi studijuoti teisę. Pasirinkimą lėmė teisininko dėdės Kazio, baigusio Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetą, pavyzdys. 1945 m. ji įstojo į Vilniaus universiteto Istorijos – filologijos fakultetą manydama, kad šios studijos

bus bendram išsilavinimui, o po to ji studijuos teisę.

Okupacinio gyvenimo realybė buvo žiauri. Mergina suprato, kad sovietinėje sistemoje teisininkas tėra tik žiauraus prievartos aparato sraigtelis ir jokių teisės normų nesilaikoma. Kairiūkštytė liko Istorijos-filologijos fakultete ir pasirinko muziejininkės specializaciją, nes 1947 m. profesorius Pauliaus Galaunės (1890–1988) iniciatyva buvo įkurta Muzeologijos katedra, jis tapo katedros vedėju. 1947–1949 m. katedra parengė ir išleido vienintelę muziejininkų laidą. Pagrindines muziejininkystės disciplinas universitete skaitė profesorius Galaunė. Būsimieji muziejininkai klausė garsių, dar neišstremtų į lagerį profesorių filosofų – Levo Karsavino (1882–1952), Vosylius Sezemano (1884–1963), istoriko Igno Jonyno (1884–1954) paskaitų. Kazimierai ypatingą poveikį padarė prancūzų kalbos dėstytoja vienuolė Eleonora Karvelytė. Ji paskatino domėtis Blezo Paskalio (1623–1662), Fransua Fenelono (1651–1715), Žano de la Briujero (1645–1696) raštais, Viktoro Hugo (1802–1885) poezija. Su Karvelyte bendravimas nenutrūko ir tada, kai dėstytoja už religines pažiūras buvo pašalinta iš universiteto.

Praktinius užsiėmimus vedė Akvilė Mikėnaitė (1912–2004). Ji universiteto patalpose 1947 m. parengė pirmą kuklų liaudies meno ekspoziciją, mokė studentus kaip tvarkyti eksponatus, užrašyti jų metrikas. 1948 m. vėl pradėta rinkti liaudies meno eksponatus, nes dėl karo ir pokario suirutės šis darbas buvo nutrūkęs. Į ekspedicijas studentai važiuodavo atviru sunkvežimiu, važiuojant per miškus dainuodavo lietuvių liaudies dainas, kad „miško broliai“ suprastų, jog važiuoja savi.

Dar studijuodama Kazimiera Kairiūkštytė pradėjo dirbti muziejuje. Diplominiam darbui ji pasirinko temą apie lietuvių liaudies juostas. Jam vadovavo Vilniaus Stepono Batoro universiteto absolventė etnologė Pranė Dundulienė (1910–1991), konsultavo profesorius Galaunė. Sėkmingai apgynusi diplominį darbą, išlaikiusi valstybinius egzaminus, 1950 m. Kazimiera pagal paskyrimą pradėjo dirbti LTSR Mokslų akademijos Istorijos instituto Etnografijos sektoriuje jaunesniąja moksline bendradarbe. Jos pasirinkta tyrinėjimų sritis buvo lietuvių tautiniai drabužiai. Darbas muziejuje truko neilgai.

Areštas ir lageris

Lietuvoje padėtis buvo labai įtempta. Partizaninis judėjimas silpo, nes prieš partizanus buvo sutelktos galingos prievartos jėgos. Įvairiausiais būdais jos stengėsi palaužti partizanų rėmėjus Lietuvos kaime. Kairiūkštytės sesuo Janina buvo partizanų rėmėja, ji pakliuvo į enkavedistų akiratį, buvo suimta. Kratos metu rasti seseriai rašyti Kazimieros laišakai, kuriuose antisovietinės nuotaikos labai aiškios, buvo pagrindiniai įkalčiai. Tardymo metu ji neslėpė savo patriotinių nuostatų, sutiko su visais kaltinimais, nieko neneigė. Atsimindama tą laikotarpį, Kazimiera sakė, kad pagrindinis jos tikslas buvo išgelbėti seserį.

Norėdami daugiau sužinoti apie partizanus, merginą enkavedistai vežė į tėviškę, pakeliui buvo inscenuotas tariamų „partizanų“ užpuolimas, mergina „išlaisvinta“. „Partizanai“ bandė sužinoti apie jos ryšius. Inscenizacija nieko naujo enkavedistams nedavė.

Ypatingojo tribunolo nutartimi Kazimiera Kairiūkštytė buvo nuteista 25 metams, o jos sesuo Janina 10 metų. Kai teismo proceso pabaigoje teisiadosioms buvo suteiktas paskutinis žodis, Kazimiera Kairiūkštytė Ypatingojo tribunolo nariams ryžtingai pasakė: „Aš noriu, kad Lietuva būtų laisva“. Iš Vilniaus mergina buvo išvežta į šiaurę ir įkalinta Archanĝelsko srityje esančiame Jercevo moterų lageryje. Ištermės šaltiniai lageryje buvo patriotinis nusiteikimas, atsiminimai apie Lietuvą, artimųjų ir bičiulių parama – laišakai, siuntinukai. Jercevo lageryje, įveikusi visas sovietinio režimo kliūtis, ją aplankė dėdienė Jonė Petkevičiūtė-Garmuvienė, dėdės Balio žmona. Iki dabar Kazimiera su ypatingu dėkingumu atsimena šį įvykį, kaip ir į lagerį atsiųstą kolegės Mikalinos Glemžaitės (1891–1985) lietuviško liaudies audinio atraizėlę. Jėgų suteikdavo liaudies ir partizanų dainos, kurias retomis poilsio valandėlėmis dainuodavo politkalinės lietuvaitės ir ukrainietės.

Po Stalino asmenybės kulto demaskavimo 1956 m. politinių kalinių bylos buvo peržiūretos. Kazimierai Kairiūkštytei leista grįžti į Lietuvą su viena sąlyga, kad už ją kas nors garantuotų, jog ji neužsiims antisovietine veikla. Už Kazimierą garantavo brolis. Reabilituota ji buvo tik 1991 m. Išleidžiant iš lagerio, Kairiūkštytė buvo perspėta, kad važiuotų tiesiai į tėviškę ir jokių būdu neužvažiuotų į Vilnių. Draudimo ji nepaklausė, Vilniuje susitiko su senais bičiuliais, pasidalijo savo svajone dirbti muziejininke. Galimybės grįžti į ankstesniąją darbovietę – Istorijos institutą su politkalinės „dėme“ nebuvo jokios. Akvilė Mikėnaitė patarė jai ieškoti darbo Kaune, M. K. Čiurlionio muziejuje.

M. K. Čiurlionio muziejuje

Keletą mėnesių pailsėjusi tėviškėje, Kazimiera pradėjo dirbti M. K. Čiurlionio muziejuje. „Vos tik įžengiau muziejun, vidiniame kieme išvydau ant ilgų virvių plevėsuojančias suvalkietiškas prijuostas. Šis vaizdas man padarė didelį įspūdį. Čia vaikštinėjo Petras Tarasanka (1892–1962), P. Galaunė, kuris ir nuvedė mane į Vaizduojamosios dailės skyrių, kuriam vadovavo Valerija Čiurlionytė – Karužienė (1886–1982). Buvau priimta“, – taip ji atsiminė savo darbo pradžią muziejuje. Šiame skyriuje Kairiūkštytė dirbo mokslo darbuotoja 1957–1959 m.

Kartu su kolegomis rengdavo kilnojamasias parodas, kurias eksponuodavo įvairiose Lietuvos vietovėse, vesdavo ekskursijas M. K. Čiurlionio galerijoje. Sustiprėjus ideologiniam puolimui, 1959 m. iš darbo muziejuje buvo atleista. Muziejaus direktorius dailininkas Petras Stauskas (1919–2003), garsėjęs kaip politiškai persekiojamų asmenų globėjas (vienu tarpu muziejuje dirbo daugiau kaip dešimt iš lage-

Atkelta iš 4 psl.

rių ar tremties grįžusių asmenų) padėjo Kairiūkštytei įsidarbinti LTSR Valstybinėje respublikinėje bibliotekoje.

Ryšiai su muziejumi nenutrūko. 1955 m. „Vagos“ leidykla pasiūlė profesoriui Galaunei leisti lietuvių liaudies meno albumą. Kadangi Lietuvos muziejuose liaudies meno eksponatų buvo sukaupia labai daug, nuspręsta leisti albumų seriją. Profesorius pakvietė Kazimierą talkininkauti – sudaryti eksponatų metriką. 1956–1968 m. išėjo 6 liaudies meno albumų tomai.

1961 m., kai ideologiniai varžtai apsilpo, Kazimiera Kairiūkštytė įsidarbino muziejaus Liaudies meno skyriuje vyresniąja mokslo darbuotoja. 1965–1974 m., 1979–1983 m. ji buvo šio skyriaus vedėja, vėliau skyriaus konsultante. Savo darbą moteris labai mėgo, dirbo su meile ir atsidavimu. Ji parbrėždavo, kad muziejuose saugoma tautos istorija, muziejininkai turi būti kruopštūs, sąžiningi, plataus kultūrinio akiračio. Kartu su bendradarbėmis ji rinko liaudies meno eksponatus, organizavo ekspedicijas, rašė jų dienoraščius. Melioracija, kolūkinių gyvenviečių statyba galutinai naikino senąją lietuvišką kaimą, ekspedicijų metu pavyko surinkti ir išsaugoti nuo sunaikinimo daug liaudies meno vertybių. Būdamą plataus kultūrinio akiračio, mokanti kelias užsienio kalbas ir turėdama solidžią darbo patirtį, Kazimiera dalijosi ja su kolegomis, skaitė pranešimus muziejininkystės klausimais ne tik Lietuvoje, bet ir Estijoje, Rusijoje.

Kazimiera 1960 m. vasario mėn. įstojo į pogrindyje veikusią Lietuvos skaučių seserijos organizaciją, atgavus Nepriklausomybę, tęsė savo veiklą Kauno „Aušros“ vyresniųjų skaučių draugovėje. Ji yra M. K. Čiurlionio draugijos Kauno skyriaus, Lietuvos meno istorikų draugijos narė

Bendramintė ir bendražygė

1967 m. Kazimiera Kairiūkštytė ištėkėjo už profesoriaus Pauliaus Galaunės, praėjus penkeriems metams po jo žmonos, Lietuvos operos primadonos, pirmosios Verdi operos „Traviata“ Lietuvos scenoje Violetos Adelės Nezabitauskaitės-Galaunienės (1895–1962) mirties. Labai daug nuveikęs Lietuvos kultūrai profesorius Galaunė (tarpukaryje jis įkūrė M. K. Čiurlionio dailės galeriją, jai vadovavo, rengė lietuvių liaudies meno parodas užsienyje, publikavo menotyros straipsnius, buvo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktorius, profesoriavo Vytauto Didžiojo, Vilniaus universitete, Dailės institute) kaip politiškai nepatikimas buvo atleistas iš darbo. Jis jautėsi labai vienišas, sūnus buvo miręs 1947 m., dukra Dalia, 1944 m. nuo gresiančios okupacijos pasitraukė į Vakarus, gyveno JAV.

Sutuoktuvės įvyko tik atsiklausus P. Galaunės dukros bei velionės žmonos sesers ir gavus jų pritarimą. Ji jautė didžiulę pagarbą visai šeimai ir su prato, su kokių didžiū žmogumi ryžtasi kartu eiti savo likusį gyvenimo kelią. Savo apsisprendimą santuokai moteris taip apibūdino: „Mus suartino vienas požiūris ir kultūros dalykus, specialybė. Ant mano pečių gulė buitiniai rūpesčiai nebuvo sunkūs. Kiekvienas žmogus turi savo siekius. Aš savo gyvenimo prasmę mačiau padėti vyrui, o kartu tarnauti savo krašto kultūrai“ (Autorės pokalbis su K. Galauniene 2015 m. vasario 19 d.)

Viename interviu gerb. Galaunienė sakė: „Visų pirma mus siejo artima draugystė ir vienas kito supratimas, didžiulė gyvenimo patirtis. Esu laiminga, kad galėjau jam padėti kaip artimas žmogus. Jis man buvo svarbus plačiu kultūriniu akiračiu, inteligencija. Tai buvo žmogus, kuris niekada nėjo į kompromisą su savo sąžine ir išliko garbingas.

Kai jam siūlė arba talkininkauti tuometinei valdžiai, arba vykti į Sibirą pas baltąsias meškas, jis pasirinko pastarąjį kelią. Kai paklausiau, kodėl, atsakė, kad jam kitaip elgtis neleido sąžinė. Ar reikia didesnio liudijimo apie žmogaus sąžiningumą? Šiomis savo savybėmis jis man buvo labai brangus. Žavėjo jo teisingumas, meilė Lietuvai ir pasišventimas, matymas ne tik savęs, bet ir kitų. Niekada nepastebėjau, kad jis pavydėtų savo žinių. Priešingai, jam buvo malonu, kad gali jas perteikti kitiems.

Pragyvenome dvidešimt vienerius metus. Džiaugiuosi, kad galėjau užrašyti jo pasakojimus, prisiminimus. Vakaraš labai dažnai pas jį ateidavo įvairūs interesantai meno, kultūros ar kitais svarbiais klausimais. Girdėdama pokalbius ar diskusijas, užrašydavau reikšmingiausias mintis. Kitą dieną

Pauliaus Galaunės memorialinis darbo kambarys – kabinetas

ją jam paskaitydavau, norėdama pasitikrinti, ar neprisidariau klaidų, ar neiškreipiau pavardžių ar faktų.

Būdavo, kad mums kalbantis paliesdavome įdomesnę temą. Visada pasižymėdavau jo pasakojimus užrašuose. Juk visa tai vyko tuo laikotarpiu, kai daug kas buvo nutylima. Kadangi jis buvo prieškarinių įvykių liudytojas ir aktyvus dalyvis, man norėjosi bent trumpai užfiksuoti ir papasakoti tuos kultūros faktus, ryšius, žmones, tikrąją tiesą. Šiandien šie užrašai yra įvairių studentų tyrinėjimų šaltinis.“ (cit. pagal: Galaunienė K. Džiaugiuosi, kad galėjau būti savo vyro bendražyge // „Šeimininkė“, 2010 m. kovo 8 d.).

Kazimiera Galaunienė sudarė Galaunės raštų bibliografiją „P. Galaunė. Dailės ir kultūros baruose“ (1970 m.), 1994 m. parengė rankraštinę knygą apie profesoriaus biblioteką, aprašė rankraščius. talkininkavo savo studijų draugei menotyrininkei Zitai Žemaitytei, parašiusiai išsamią monografiją apie Paulių Galaunę.

Po Pauliaus Galaunės mirties 1988 m. Kazimiera tvirtai pasiryžo įkurti Adelės ir Pauliaus Galaunių memorialinį muziejų prieš Antrąjį pasaulinį karą sutuoktinių pasistatytame name Kaune, Vydūno alėjuje ir išsaugoti visą turtingą kultūrinį palikimą (didelę biblioteką su bibliofiliniais leidiniais, grafikos darbų, ekslibrisų, liaudies meno kolekcijas ir kt.) vienoje vietoje. Be to, šis namas buvo tarpukario Lietuvos kultūros elito susibūrimo vieta. Adelės ir Pauliaus Galaunių dukra Dalia savo atsiminimuose rašė: „Abu Tėveliai, ir ypač Mama, mėgo žmones, ir mūsų namuose vakarienės metu beveik visuomet būdavo svečių, ypač, kai iš Senamiesčio persikėlėm gyventi į Vydūno al. 2. Čia labai dažnai vakarop užbėgdavo dailininkas Adomas Galdikas, užeidavo p. Bizauskas, P. Steponaitis, p. Putrimas ar kiti Tėvelių pažįstami, kurie kartais pasilikdavo vakarienei, kartais pabūdavo tik valandėlę. (...) Mums vaikams įdomiausios būdavo vakarienės, kai ateidavo Tėvelių draugai operos dainininkai, muzikai, dekoratoriai, rašytojai, dailininkai, visuomenės veikėjai, profesoriai. Iš jų labai įdomūs buvo dainininkė p-lė Rakauskaitė ir jos draugas dek. Liudas Truikys. (...) P. Tallat-Kelpša dažniausiai paskambindavo, o paskui ar tai Mama, ar tai p-lė Rakauskaitė padainuodavo, o kitas žiūrėk kokį eilėraštį pasakydavo.“ (cit. Pagal Sirvydaitė-Rakutienę V. A. ir P. Galaunių namų istorija. – Lietuvos muziejų rinkiniai Nr. 4 // <http://www.museums.lt/biblioteka/rakutiene.htm>)

Adelės ir Pauliaus Galaunių namai-muziejus

Pasiekti, kad būtų įkurtas memorialinis muziejus, reikėjo labai daug energijos ir jėgų. Buvo daug juridinių, biurokratinių kliūčių. Pastatas ir žemės sklypas sovietinės valdžios buvo nacionalizuoti. Profesoriumi paliktas butas pirmajame aukšte, iš kurio dėl nepalankių sąlygų jis su žmona buvo priversti išsikelti 1971 m. Kitose patalpose įkurdintos žinybinės organizacijos. Namas buvo prestižinėje Kauno vietoje – Žaliakalnyje, prasidėjęs privatizavimo bumas viliojo nešvarių pinigų turėtojus jį įsigyti.

Reikia tik stebėtis iš kur jėgų sėmėsi ši trapi, švelni moteris įveikdama visas kliūtis. Pirmasis

Paulius ir Kazimiera Galaunės

žingsnis buvo padarytas Pauliaus Galaunės 100-ųjų gimimo metinių minėjime – konferencijoje 1990 m. Visi konferencijos dalyviai, o jų buvo per 100, pasirašė raštą, kad būtų įkurtas Adelės ir Pauliaus Galaunių namai muziejus. Kazimiera šį raštą nuvežė tuometiniam kultūros ministrui.

Pirmiausia buvo sutvarkyti juridiniai dalykai. 1992 m. A. ir P. Galaunių namas buvo grąžintas teisėtoms savininkėms – Pauliaus ir Adelės Galaunių dukrai iš pirmosios santuokos Daliai Galaunytei-Kaupienei-Augūnienei ir antrajai žmonai Kazimierai Galaunienei. Jos šį namą su žemės sklypu padovanavo M. K. Čiurlionio dailės muziejui.

Buvo būtinas kapitalinis namo remontas, reikalavęs didelių lėšų. Kazimiera ieškojo rėmėjų, pasitelkė į pagalbą žinomus Lietuvos kultūros veikėjus. Architekto Algimanto Miškinio patarimu 1994 m. lapkričio mėn. buvo sukurta 13 asmenų Visuomeninė Galaunių namų globos taryba. Jos pirmininku tapo Lietuvos dailės muziejaus direktorius Romualdas Budrys, sekretore – Kazimiera Galaunienė. Visi šios tarybos nariai daug nuveikė, kad Galaunių namai pradėtų veikti, bet didžiausia darbų krūvis teko jos pirmininkui ir ypač sekretorei. Kazimiera susirašinėjo su A. ir P. Galaunių, Vasario 16-osios akto signataro Kazimiero Bizausko [(1893–1941), jo memorialinis kambarys įrengtas A. Ir P. Galaunių namuose, nes jis čia gyveno 1933–1940 m.] artimaisiais, rėmėjais, valstybinėms institucijoms, rūpinosi eksponatų pervežimu, koordinavo ekspozicijų rengimą.

Adelės ir Pauliaus Galaunių namai muziejus kaip M. K. Čiurlionio muziejaus padalinys buvo atidaryti 1996 m. gruodžio 14 d. ir tapo žinomu, miestiečių lankomu Kauno kultūrinio gyvenimo židiniu. Juose vykdavo ir vyksta mokslinės konferencijos, muzikinės popietės, skaitomos paskaitos kultūrine tematika, skaučių seserijos susirinkimai. Iki 2009 m. rugsėjo 14 d., kai atsisveikino su darbu muziejuje, visus lankytojus pasitikdavo visada besišypsanti, spinduliuojanti taurumu ir vidine šviesa šių namų įkūrėja ir globėja Kazimiera Galaunienė. Ir dabar, kiek leidžia jėgos, ji tvarko medžiagą, susijusią su A. Ir P. Galaunių namų archyvu.

1997 m. už nuopelnus Lietuvos kultūrai Kazimiera Galaunienė apdovanota didžiojo kunigaikščio Gedimino V laipsnio ordinu. □

Aš iš Bimbilinės

Ištrauka iš spaudai rengiamos prisiminimų knygos „Senolė skaitė Bibliją“

JONAS KAIREVIČIUS

Advokatas Jonas Kairevičius yra Lietuvos advokatų garbės teismo pirmininkas, Advokatų tarybos ir Teisininkų draugijos narys, Juozo Lukšos-Daumanto fondo (JAV) koordinorius Lietuvoje, JAV lietuvių fondo „Laisvė“ lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialo tarybos pirmininkas, Lietuvos evangelikų liuteronų bažnyčios sinodų pirmininkas ir konsistorijos narys. Aktyviai dalyvavo atkuriant Lietuvos teisininkų draugiją, rengiant Pasaulio lietuvių teisininkų kongresą.

Pastoviai domisi profesine etika. Būdamas Advokatų tarybos Drausmės komiteto pirmininkas tiria galimus advokatų profesinės etikos pažeidimus. Nuolat rašo tekstus žurnale „Lietuvos advokatūra“. VDU kartu su Vasario 16-osios signataro Jono Smilgevičiaus palikuonimis yra įsteigęs Vasario 16-osios signataro Jono Smilgevičiaus vardo stipendiją Ekonomikos ir vadybos fakulteto nepasiturintiems ir gerai besimokantiems studentams.

Tarp Mišeikių ir Lomių yra Uosviečio kaimas. Ant gražaus Agluonos upės kranto stovėjo nedidelė, bet labai jauki Jokubauskių sodyba. Jokubauskiai buvo verslūs žmonės. Senasis Jokubauskis sumaniai prekiaavo arkliais, o jo sūnus Bronius – daržų gėrybėmis. Bronius gražiai prasigyveno. Įsigijo modernų automobilį, kokio ne tik apylinkėje, bet ir rajono centre dar niekas neturėjo. Nebendravome, nors senoji Jokubauskienė buvo mano Tėvelio pusseserė. Tačiau vieni apie kitus žinojome. Sutikęs Bronių Jokubauskį juokaudamas jam prisistatau: „Kairiukas iš... Mišeikių“. O Bronius šypteli ir sako: „Tu ne iš Mišeikių, tu iš Bimbilinės“. Tikrai tą pamiškės kampą, kur stovėjo mano senelio Jono Kairio sodyba, žmonės vadino Bimbiline. Ten apsiečiai būta bimbalių, kurie godžiai puldavo naminius gyvulius. Aš sutikau su Broniaus Jokubauskio nuomone ir dabar neretai prisistatau, kad esu iš... Bimbilinės.

Bet Bimbilinė – pilka pamiškė, kurioje niekada niekas nevyko ir nevyksta. Čia niekada nepravažiavo karaliai, aukšti karo vadai, nebuvo čia pasirašytos istorinės taikos sutartys... O vaikui juk norisi, kad jo gimtinė būtų ypatinga.

Neteisybė. Nėra nereikšmingų vietų. Čia gimė ir gyveno žmonės, čia augome mes – vaikai, kuriems pasaulis visada buvo ir bus išpūdingas. O dar: Čia įvyko žūt-būtinės oro kautynės. Aš jau buvau peržengęs ketvirtus metelius. Šešeriais metais vyresnis mišeikiškis Jonas Mačiulis prisimena, kad tai buvo 1944 ar 1945 metų vasarą. Na ir kas? O tas, kad užsimaniau išbėgti savo reikalu.

Reikalas yra reikalas. Argi bėgsi per visą platų kiemą už tvarto, kur yra tupykla. Išleidžia mane Mamikė po langais ant ražienos. Kas čia į mane žiūrės? Išsinėriau iš petnešų ir tupiu. Prsipazinkime, kad tokios minutės žmogui yra malonios. Tik staiga – baisus riaumojimas ir galingų šūvių papliūpos. Ir visa tai vos ne virš mano galvos. Oro kautynės. Ar ne šeši naikintuvai pila vienas į kitą iš kulkosvaidžių: ore trata, ugnis su dūmais maišosi. Mamikė pasakojo, kad aš įpuoliau į trobą, susigriebeš, bet neužsitraukęs, kelnų, šaukdamas:

Mamytele brangioji! Jezusmarija! Pamatė pliką užpakalį, kad pasiuto duoti!

Gal ne visai taip šaukiau. Gal Mamikė paryškino. Bet užrašau taip, kaip girdėjau.

Kaimynas Jonas Mačiulis, už mane vyresnis šesetu metų, kautynes stebėjo ramiau. Mat, jis buvo užkluptas ne tokioje jautrioje situacijoje, kokioje buvau užkluptas aš. Paašikėjo, kad kovėsi ne rusai su vokiečiais, o prancūzai su rusais. Prancūzų eskadrilė Normandija-Nemunas kariavo rusų pusėje. Kodėl jie ties mano Bimbiline susikivirčio? Gal kada nors į tą klausimą galės atsakyti karo istorikai. Vieną rusų lėktuvą numušė. Jo duraliuminio skeveldros gausiai išsisklaidė po mišeikiškių sodybas, o jis pats nukrito bene apie kilometrą Skaudvilės link. Lakūnas nusiėjo parašytu kažkur prie Minkštpaučių (Antegluonio), tačiau nebegyvas. Kas ir kada pasiėmė jo kūną, nežinia. Rusai užėmė Tauragę 1944 m. lapkričio 10 d.

Kai važiuosite per Mišeikius, pasižiūrėkite į dangų. O gal prancūzai atskrenda?

Mišeikių dangus

Niekur ir niekada nemačiau tokio aukšto žvaigždėto dangaus kaip Mišeikiuose. Sutemus Mamikė nuidavo šerti gyvulių. Gal ne tiek šerti, kiek pažiūrėti, ar jie tvarkingai susiruošę nakčiai. Man vienam troboje nejauku. Įsispiriu į Tėtuko klumbokus ir išžengiu į kiemą. O čia – aukštas dangus ir žvaigždės. Anapus tvartų tamsus Bimbilinės miškas. Kokia jaudinanti paslaptis! Kieme jokių šviesų nėra. Truputį šurpu. Ar bijau? Gal... Nepavadinčiau šito jausmo baime. Tai pagarba dangaus didybei ir žemės jėgai. Prasideda mano kelionė per platų kiemą nuo trobos

Aš ir Mamikė prie jurginų apie 1949-uosius metus.

Senelio Jono Kairio sodyba apie 1930-uosius metus.

iki tvartų... Man gal tik ketveri metukai.

Šito išpūdžio nesugebu perteikti. Šiuolaikiniai miestų vaikai dangaus nemato. Jie turi reklamų šviesas ir televiziją bei internetą. Žinau, kad niekas ne-

Mamikė jaunystėje

sukurs filmuko apie Mišeikių dangų. Žinau, kad tai niekada nesutyls į kokią nors pasakojimą. Mamikė man parodė Grįžulo ratus. Gal dar vieną kitą žvaigždę. Mamikė irgi tų žvaigždžių ir žvaigždynų vardų nežino. Nesistebiu. O kas gali žinoti? Aš jau mažiukas žinau, kad viską sukūrė Dievulis. Man šitas paaiškinimas yra išsamus iki šių dienų.

Aš čia dar noriu parašyti apie Kairių sodybą. Širdyje susikaupė daugybė švelniausių vaizdų. Bet... tie vaizdai miglose. Kai tik noriu apie juos kalbėti, patiriu, kad trūksta aiškių detalių. Nesugebėčiau tiksliai įvardinti ūkio pastatų, kūdros (prūduko) gyvuliams girdyti, namo kambarių išdėstymo ir net visų baldų. Kažkas pasakė, kad Dievas yra Laikas. Dievas kuria, Dievas ir ištrina. O kaip kitaip galėtų būti?

Taigi stovėjo senas dviejų galų namas su laužtais stogo galais. Tvartas, daržinė ir šalinė stovėjo gal už penkiasdešimties metrų. Kiek arčiau buvo barakas. Barakas, arba mūsų tarpe tariant, – barags buvo keturi stulpai ir jais slankiojantis stogas. Kai į baraką įkraudavo šieno, tai jo slankus stogas kildavo aukštytyn. Kiemas negrištas. Nemačiau, kad jį kas nors būtų dailinęs. Kaip takai natūraliai susiformuodavo, taip ir būdavo.

Jonas Mačiulis ir dėdės Prano žmona Stefa Kairienė sako, kad Kairių namuose buvęs telefonas ir radijas. Tai labai retas dalykas tuometiniame kaime. Bet aš tų įdomybių kažkodėl nebeprisimenu.

Visi penki broliai Kairiai buvo gabūs ir nagingi. Bene nagingiausias buvo Juozas, kuris vokiečių valdymo metais iš dalių surinko motociklą. Visą gyvenimą prisimenu, kai Juozas užsisodino mane motociklo priekyje ant benzino bako ir vežė keliu Devynakių link. Nesunku įsivaizduoti, koks tai vaikui neįsildomas išpūdis! Bet... viskas susiliejo į triukšmingą variklio burzgimą ir baisų kratymą, važiuojant duobėtu ir šakomis išklotu miško keliu. Kai sugrįžome į kiemą ir nulipau nuo motociklo, tai žengiau lyg nesavomis kojomis. Dėdė Juozą ir kitus dėdes labai mylėjau. Jie truputį pykosi su mano tėveliu, bet mane taip pat mylėjo.

Aš stiebiausi fiziškai silpnas ir jautrus vaikas. Kažkuris iš kaimynų žinovo tonu pasakė: „Tas vaiks dobilo nemins“. Pagal tą pasakymą turėjau išgyventi gal tik iki pavasario. Išgyvenau ilgiau. Buvau labai prisirišęs prie Mamikės. O kaip kitaip galėtų būti, jei aš buvau vienas. Tėvelio broliai buvo už jį buvo jaunesni ir šeimų dar neturėjo. Mamikė ir aš. O Mamikei aš irgi buvau vienintelis, nes Tėvelis išvykdavo į visokius darbus.

Nukelta į 8 psl.

Naujausi duomenys apie mūsų protėvius (6)

Akmens amžiaus žmonių buitis

ALGIRDAS GIRININKAS

Kaip žmogus rengėsi?

Paleolito žmonės nešiojo dirbtos odos ir kailio drabužius. Kad kailiai būdavo išdirbami, žinome iš išlikusių titnaginių gremžtukų, kuriais būdavo išgremžiama – nuo poodinio sluoksnio nuvalomi riebalai. Dabartiniais prietaisais – trasologiniais mikroskopais – galima nustatyti, kaip buvo naudojami titnaginiai įrankiai. Galima netgi sužinoti, ar kailiai buvo gremžiami ištiesti ant žemės, rąstigalio ar akmens.

Šiandien žinome, jog kailį pirmiausiai reikia rauginti, kad jis taptų minkštas ir nesukietėtų. Taigi buvo reikalinga rūgštis. Pagal žiedadulkių tyrinėjimus sprendžiame, kad paleolito laikotarpiu, pvz., rūgštinės neaugo, kitokios rūgšties irgi, matyt, nebuvo, taigi kailiai greičiausiai buvo rauginami žmogaus šlapime. Taip kailius išdirba šiandien šiaurėje gyvenantys žmonės. Kokiuose induose raugindavo, nežinome, jie nėra išlikę. Gali būti, kad iš tų pačių odų pasiūtuose maišuose.

Paklauskite, ar prieš 12 tūkst. metų žmogus mokėjo siūti? Pvz., lenkai, norėdami parodyti, kad lietuviai buvo labai atsilikę, vos ne laukiniai, juos, kovojančius su kryžiuočiais, vaizdavo apsigaubusius kailiais. Ne, net paleolito žmogus ir Lietuvos, ir Lenkijos teritorijoje jau mokėjo siūti. Yra randama titnaginių ylių, kuriomis pradurdavo odą. Galėjo būti ir kaulo bei rago ylių, tik jų nėra išlikę. Pradūrę skylę jie prakišdavo į kaulinę adatą įvertą siūlą, padarytą iš išdžiovintos sumedžioto žvėries sausgyslės. Iš sausgyslių siūlus pasidaryti labai nesunku. Iš šerno, briedžio (šiuo metu turime ir stumbrą) mes tokius siūlus darome savo laboratorijoje Klaipėdoje ir labai paprastai iš odos pasiuvame viską, ką tik sugalvojame.

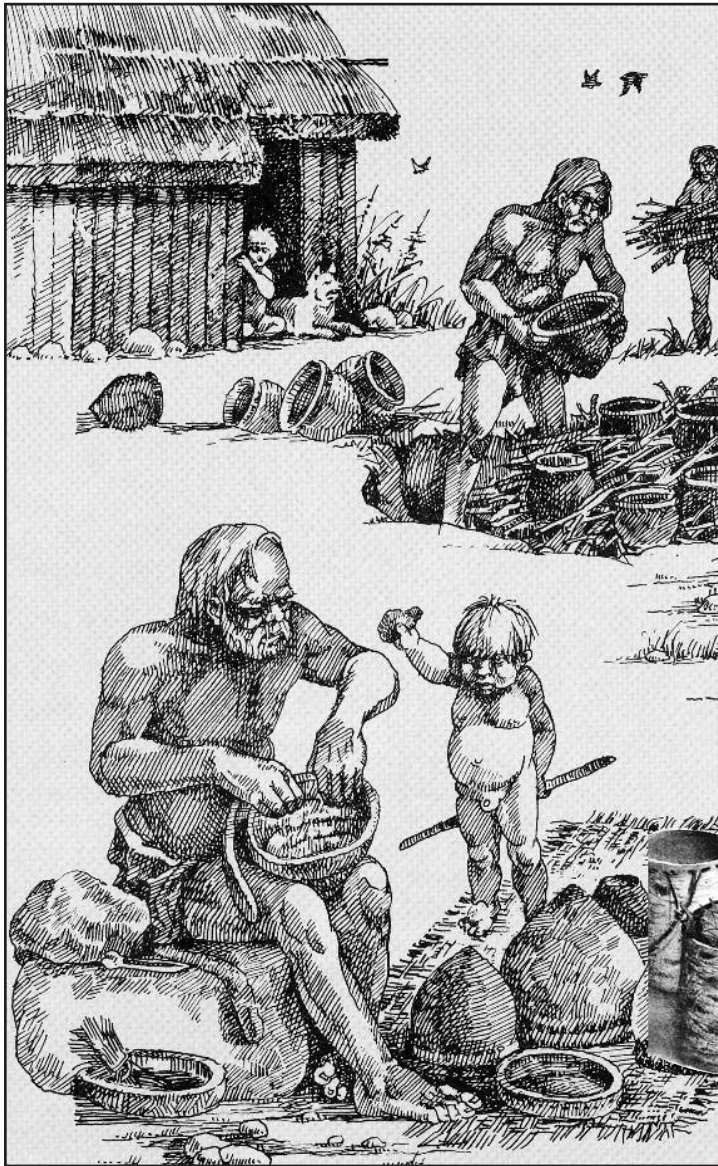
Kaip žmogus tuos kailinius ir odinius rūbus nešiojo, kuri pusė buvo prie kūno, o kuri išorėje ir kiek tų drabužių sluoksnių žmogus nešiojo? Kadangi nėra rasta paleolito laikotarpio palaidojimų nei Lietuvoje, nei Europoje, kaip žmogus rengdavosi, nežinome. Iš šiuolaikinės patirties žinome, kad kai lyja ar sninga, plaukas turi būti vidinėje pusėje, o per šalčius plaukas turi būti išorėje. Apie tokius dalykus nesunku sužinoti, nes šiaurės tautelės Sibire panašiai rengiasi ir dabar, ten gyvenama vos ne akmens amžiuje.

Ankstyviausi duomenys apie žmogaus aprangą žinomi iš 1991 m. Alpėse, Ōtzi vietovėje, aptiktų kalnų ledyno išsaugotų mumifikuotų vėlyvojo neolito-anksstyvosios bronzos laikotarpio vyro palaikų. Tas gerai ginkluotas žmogus buvo tikras dabita – jis turėjo ir apatinius – strėnjuostę, antblauzdžius, apatinį švarkelį iš plono kailiuko, kelnes prilaukiantį diržą, ir viršutinius drabužius – iš žolių pintą apsiaustą, kailinę kepurę, kelnes ir odinius batus – bei daug įvairiausių daiktų – odinę kuprinę, lanką su strėlėmis, durklą, varinį kirvuką, tošines dėžutes ir kt.

Archeologijos moksle atsitiktinumai nėra retenybė

Pastaruoju metu, 2014 m., sėkmingų atsitiktinųjų dėka Lietuvos teritorijoje aptikti du iš šiaurės elnių ragų pagaminti dirbiniai: kirvis ir kūjelis. Tai pas mus kol kas ankstyviausi iš kaulo ir rago pagaminti daiktai, – unikalūs dirbiniai, datuoti vėlyvuoj driausu – vėlyvojo paleolito – atšalimo laikotarpiu. Po vieną dirbinį 2014 m. rasta Nemunėlio Radviliškyje, Biržų rajone, ir Šnaukštuose, prie Agluonos upės, Klaipėdos rajone. Spėjame, kad daiktai yra iš XI tūkst. pr. Kr. vidurio-X tūkst. pr. Kr. pradžios laikotarpio, – kol kas dar neturime radiokarboninių tyrimų, kurie padės nustatyti tikslų jų amžių. Dabar sprendžiame tik remdamiesi dirbinių išoriniais požymiais, pagal analogiją su Europoje žinomais radiniais. Mūsų spėjimus patvirtina palinologiniai (žiedadulkių) duomenys.

Vienas toks raginis kūjelis buvo rastas ir Latvijoje, prie Lietuvos sienos, netoli Ventos upės. Penkis tokius pavienius dirbinius vokiečių archeologai iki II Pasaulinio karo buvo radę Prūsijos teritorijoje, prie upių, ežerų, kur buvo aktyviai vykdyta melioracija. Jų likimas nėra žinomas, nes per II Pasaulinį karą ar jam baigiantis daiktai, saugoti Karaliaučiaus muziejuje, pasimetė. Išliko tik aprašymas ir piešiniai vokiečių ar-

Taip senovėje būdavo lipdomi puodai.

Dail. V. Jurkūno piešinys

cheologo ir gamtininko Hugo Grosso straipsnyje, paskelbtame 1940 m.

Paleolito laikotarpis Pabaltijo teritorijoje iš kaulo ir rago pagamintais radiniais nėra labai iškalbingas. Dar keli daiktai – iš šiaurės elnio rago padaryti ietigaliai – rasti priešAntrąjį pasaulinį karą prie Klaipėdos, buvusio Bachmano dvaro teritorijoje kasant kūdrą. Juos ištiko geresnis likimas, jie pateko į Karaliaučiaus muziejų ir karui baigiantis, matyt, buvo spėti supakuoti ir traukiniu išvežti į Berlyną, kur dabar saugomi Archeologijos muziejuje.

Ietigalis, prieškarui rastas Panevėžio rajone, prie Įstros upelės, saugomas Vytauto Didžiojo karo muziejuje. Pradžioje šis radinys buvo priskirtas mezolito (vėlesniam) laikotarpiui, tik dabar, kada tokių dirbinių rasta daugiau Latvijos ir Lenkijos teritorijoje, pagal jų tipą atsekta, kad tai vėlyvojo paleolito žmonių naudotas daiktas.

Taigi Rytų Pabaltijyje ant rankų pirštų skaičiuojame vietas, kuriose rasti senojo akmens amžiaus žmonių gaminti ir naudoti iš šiaurės elnių ragų pagaminti daiktai – iš viso 8 – trys išlikę ir penki dingę.

Anksčiau tokie dirbiniai buvo žinomi tik Vakarų Europoje – Jutlandijoje, Pietų Skandinavijoje, Šiaurės Vokietijoje, Olandijoje. Pirmieji tokie dirbiniai 1889 ir 1913 m. buvo rasti Jutlandijos šiaurinėje dalyje, Liungbiu vietovėje. Vėliau tokių daiktų buvo aptikta Švezvigo-Holšteino žemėje (Vokietijoje), Zelande (Danijoje), Skanėje (Švedijos teritorijoje) ir buvo galvojama, kad tokių dirbinių Rytų Pabaltijyje nėra.

Ilgą laiką nebuvo žinoma tokių daiktų paskirtis. Šie dirbiniai, pagaminti iš šiaurės elnio rago, buvo gaminami gana paprastai – šiaurės elnio rago atšakas nukertant trijose vietose. Taip galima pasidaryti arba kaplį, arba kirvį, arba plaktuką. Ką su šiuo įrankiu buvo galima daryti? Kirviu galima buvo kirsti krūmus (tuo metu miškai čia neaugo, buvo tundra ir nedideli krūmokšniai). Kapliu galima buvo prakasti duobutę, pvz., stulpui įgilinti statant būstą arba iškasti valgomą šaknį. Plaktuku, kirviu arba kūju buvo mušami tie patys šiaurės elniai.

Iš viso dabar Europoje 12–10 tūkst. metų senumo dirbinių yra rasta daugiau kaip 20. Kad jie išliktų,

Šiandien pasakytume, kad 1991 m. Alpėse rastas žmogus, gyvenęs prieš penkis tūkstančius metų, buvo tikras dabita

jiems buvo reikalingos ypač palankios sąlygos – ten, kur nebūta oro, t.y., po nejudinto šlyno (tam tikras molis), sapropelio ar storų durpių sluoksniu. Prie Biržų aptiktas dirbinys rastas prie Apaščios ir Nemunėlio upių santakos ir išliko todėl, kad buvo užplautas šlyno sluoksniu. Netoli tos vietos turėtų būti akmens amžiaus žmogaus gyvenimo pėdsakų. Šiais metais bus vykdomi tos vietos archeologiniai kasinėjimai. Tikėtina, kad toje vietoje buvo upės brasta ir šalia galimai – paleolitinė gyvenvietė arba stovyklavietė.

Radinys aptiktas atsitiktinai. Toje vietoje gyvena žmogus, kuris verčiasi kaimo turizmu ir nuomoja valtį bei priima gyventi žmones, keliaujančius valčių žygiuose Nemunėlio upe. Savininkas sugalvojo išplėsti savo sodybą ir kasė griovį. Čia, 7 metrai nuo Nemunėlio dabartinio kranto, buvo rastas apipjaustytas elnio ragas. Žmogus, kuris kasė, nesuprato, kas tai yra, bet rago neišmetė, o atidavė savininkui, pas kurį laimingo atsitiktinumo dėka buvo apsistoję vokiečiai turistai. Vienas iš svečių pasakė, kad jis panašių daiktų yra matęs Vokietijos muziejuose ir kad tai vertingas daiktas. Rago gabalas buvo atiduotas Biržų „Sėlos“ muziejui, o iš ten pateko į Klaipėdos universiteto Archeologinių tyrimų laboratoriją, vienintelę vietą, kur tokie daiktai Lietuvoje tyrinėjami. Mes iš karto supratome, kad tai unikalūs radinys.

Kito kūjelio, rasto prie Minijos, likimas šiek tiek blogesnis, nes rastas kasant žvyrą ir mokslininkus pasiekė tik po keleto mėnesių. Per tą laiką iš karjero buvo išvežta daug žvyro, todėl archeologinių tyrimų jau nebegalima vykdyti.

Šiuo metu abu šie dirbiniai yra datuojami Norvegijoje (tyrimams išvežti nedideli ragų gabaliukai). Atliekant radiokarboninius tyrimus galima bus tiksliai nustatyti ne tik jų amžių, bet, remiantis stabilizacijų izotopų tyrimais, netgi pasakyti, ką šiaurės elniai, iš kurių rago daiktai padaryti, ėdė (gal dar šiuo metu kai kur Lietuvoje augančias elnines šiures?). Taigi daugiau sužinosime ir apie šių gyvulių mitybą bei aplinką.

Pabaiga kitame numeryje

Kultūros kronika

Kovo 16 d. Lietuvos ambasadoje Paryžiuje surengtas naujausios rašytojo Rolando Rastausko knygos „Vienišos vėliavos“ pristatymas bei poetiniai džiazo skaitymai kartu su perkusininku Arkadijumi Gotesmanu. Arkadijus Gotesmanas – vienas kūrybingiausių Lietuvos perkusininkų, avangardinio džiazo, šiuolaikinės muzikos atlikėjas. Rolandas Rastauskas – žymus šiuolaikinis lietuvių poetas, eseistas, dramaturgas, vertėjas. R. Rastauskas ir A. Gotesmanas yra surengę ne vieną muzikinį poetinį performansą – „Berlinarijos“ (poetinės džiazo improvizacijos pagal eilėraščių rinktinę „Metimas“), spektakliai buvo parodyti ne viename Europos mieste. „Vienišos vėliavos“ – Rolando Rastausko rinktiniai eilėraščiai iš 1987–2006 m. išėjusių lyrikos rinkinių.

Visą kovo mėnesį Varšuvos metro ir autobusų keleiviai gali skaityti lietuvių autorių poeziją. Drauge su Varšuvos miesto savivaldybe ES šalių kultūros institutai ir kultūros atašė suorganizavo akciją „Eilėraščiai metro“. Visą mėnesį Varšuvos viešuoju miesto transportu važinėjantys keleiviai turi galimybę perskaityti poetų iš 21 Europos Sąjungos šalies bei Ukrainos, Turkijos ir Kazachstano eilėraščių fragmentus, o mobiliaisiais įrengimais nuskaitę specialųjį kodą gali perskaityti ir visą eilėraščių bei autoriaus ir vertėjo biografijas. Lietuvių poezijai šiųmetėje, jau penktą kartą surengtoje akcijoje atstovauja Antano A. Jonyno eilėraštis „Užžėlęs kapas“, Kornelijaus Platelio eilėraštis „Penkiasdešimtmetės“ ir Alvydo Šlepiko eilėraštis „Prakeiksmas. Poeto žmonos monologas“, kuriuos į lenkų kalbą vertė Adam Pomorski ir Małgorzata Gieraltowska.

Kovo 19 d. Lenkijoje, muzikos festivalyje „Krokuvos violončelės pavasaris 2015“ vyko lietuvių atlikėjų dueto Rimanto Armono (violončelė) ir Irenos Uss (fortepijonas) koncertas.

Rimantas Armonas ir Irena Uss – žinomi Lietuvos muzikos ir teatro akademijos profesoriai, ne kartą koncertavę Briuselio, Groningeno, Liono, Lodžės, Manheimio, Malmės, Varšuvos, Vroclavo ir kitų pasaulio miestų koncertų salėse. Abu dueto nariai yra aktyvūs lietuvių kompozitorių muzikos pro-paguotojai, jos pristatymas ir sklaida užsienyje žymiesiems atlikėjams yra pagrindinis jų koncertinės veiklos prioritetas. „Krokuvos violončelės pavasario 2015“ klausytojai išgirs M. K. Čiurlionio, A. Šenderovo, V. Germanavičiaus, V. Barkausko, J. Juozapaičio ir B. Kutavičiaus kūrinius.

Aš iš Bimbilinės

Atkelta iš 6 psl.

Mudu su Mamike likdavome vis dviese ir dviese. Juokaudami sakydavome: „Kai numirsim, tai gulsim į vieną grabą“. Vietoj žodžio grabas aš dar švepluodamas pasakydavau – į vieną grabę (griovį). Iš to juokdavomės ir taip linksminom save.

Taigi be Mamikės – nė žingsnio. Štai Mamikė susiruošė eiti pas kaimynę. Mane tikina pasilikti ir palaukti namuose, sako, kad tuoj sugrįš. O aš – į dūdas. Šaukiu, kad noriu eiti kartu. Mamikė sako, kad šalta, – „susirgsi, numirsi“. O aš bliaunu ir šaukiu: „Noriu sirgti, noriu mirti! Mamytele brangioji, tik nepalik!“

Kartą Mamikė rengiasi eiti pas kaimynę Juzefą Mačiulienę. Vesis ir mane.

– Tik tu gerai pavalgyk, kad svečiuose neprasytum,– sako Mamikė.

Nueiname. Pabuvome. Geroji kaimynė netikėtai klausia:

– Jonukai, gal valgyti nori?

Aš tyliu.

– Gal valgytum pienuko su duonike?

Aš atšauunu:

– Kai valgyti nori, viskas skanu!

Mamikė tik čiupt mane už rankos ir išėjome. Padariau didelę gėdą. Pasisakiau taip, tarytum būčiau seniai nevalgęs.

Tais laikais pavalgymas buvo svarbus dalykas. Ne visi to valgio pakankamai turėjo. Gal iš to kilo lietuviškas vaišingumas: svečią reikia pamylėti valgiu. Na, o pienukas su namuose iškepta duonike buvo bene kasdienis gardus ir sotus valgis.

Kur nors einant, vis prašydavau, kad Mamikė mane paneštų. Malonu buvo jos glėbyje keliauti. Mamikė sako, kad aš jau didelis ir galiu eiti pats. O aš sakąs: „Panešk, panešk.. Kai būsiu didelis, o tu maža, aš tave panešiu“. Mamikė tai prisiminė senatvėje ir ne vieną kartą, kai aš ja pasirūpindavau, sakė: „Matai, aš tave mažą nešiau, o dabar tu mane nešioji“.

Norėdavau, kad Mamikė nakčiai atsigultų su manimi, pasektų pasakėlę. Man Mamikės balsas ir diktacija buvo labai gražūs. Gražesnės tarties ir tembro nesu girdėjęs. Galėdavau klausytis ir klausytis. Gražiausia pasaka buvo apie Jurgutį ir Rožytę, kurių tėveliai numirė, bet jie pateko pas labai gerą ir kilnią raganą... Kai besiklausant suimdavo miegas, įsiterdavau į Mamikės plaukus, kad ji nenuieitų miegoti į savo lovą. Žinoma, kai užmigdavau, mano piršteliai atsileisdavo ir ryte pamatydavau, kad Mamikė miegojo kitur.

Kai Mamikė verpdavo, atsistodavau už jos nugaros, apkabindavau kaklą ir šitaip mes kalbėdavomės apie daugelį dalykų. Tai buvo mano studijos. Gal todėl man labai artima ir suprantama Petro Rimšos skulptūra „Lietuvos mokykla“, kuri stovi Kaune, Karo muziejaus sodelyje. Dažnai giedodavome. Mūsų mylimiausia giesmė buvo „Aš kūdikėlis menks esu“. Tos giesmės žodžiai senajame giesmyne buvo tokie:

Aš kūdikėlis menks esu
Ir menk' jėgų turiu
Išganymą įgyt geidžiu,
Bet kaip – nesuprantu.

Miels Jėzau, pamokyk mane,
Ką aš daryt turiu.
Mokyk mylėt ir sekt Tave
To tai Tave meldžiu.

Miels Jėzau, Tu juk dėl manęs
Pats kūdikiu buvai.
Taigi mane imki prie savęs
Mane juk atpirkai.

Dabar šią giesmę su artimiausia pussesere Rasa Mejeriene pagiedame prie Mamikės kapo. Tos giesmės klausosi ir čia pat palaidotas mano Tėtukas Jonas Kairys ir seneliai Madė Endriušaitienė ir Jonas Endriušaitis. Giedant pritaria mano žmona Vida, sūnus Ramūnas Virginijus ir vaikaičiai Rūta ir Jonas.

Tėtukas mėgo arklius. Turėjo sartą kumelaitę. Ją dažnai šukuodavo, po to ant ilgo pavadžio leisdavo ratu bėgti kieme. Mamikė juokaudama yra sakiusi, kad tėtukas taip tą kumelaitę saugojo, jog net nenorėdavo kinkyti į vežimą ir važiuoti į mišką išvartų kurui parsivežti. „Tas rabušelis (toks keistas žodis) kumelės gaili, o mane varosi į mišką malų parsinešti“, – ir juokiasi. Matyt, ir pati Mamikė džiaugėsi gražia kumelaite. Tėtukas, nors nemokėjo vokiečių kalbos, kai kurias komandas kumelaitei šaukdavo vokiškai, pavyzdžiui – curiuk (atgal). Mat, kumelaitė kilusi iš Rytprūsių ir lietuviškai galėjo nesuprasti. Nežinau, ar kalbos barjeras arkliams yra svarbus.

Nors kieme buvo mažytė kūdra, bet kumelaitę girdydavo Agluonos upėje. Užsodindavo mane be balno ir aš išjodavau. Kumelaitės nugara plati, bet jos nugarkaulis skaudokai spausdavo mano tarpkojuka. Viena ranka laikausi karčių, o kita karts nuo karto čiumpu žemiau kelnių prarėžos, kad išvengčiau sukrėtimų. Man atrodė, kad aš kumelaitę valdau, bet, matyt, ji buvo įpratusi nueiti pati, atsigerti ir sugrįžti į sodybos kiemą. Kažkas išpėjo Tėtuką, kad jis labai rizikuoja, nes aš, kumelaitei pasilenkus gerti, galiu nuslysti per jos galvą į upės duburį ir gal net prigerti. Bet Tėtukas pasitikėjo kumelaite ir manimi.

Jodavau pro Juozo Steigvilos sodybą. Kartą, dėdė Steigvila (aš sakydavau tarmiškai – Stegvils, pamatęs mane jojant, ėmė iš tolo šaukti:

– Jonukai, kodėl tu joji ir nedainuoji?

– Kad nemoku, – sakau..

– Aš tave pamokysiu, – sako dėdė. – Reikia dainuoti: Timterliūdi kva kva kva!

Mane šitie žodžiai pakerejo. Visa jėga šaukiu:

– Timterliūdi kva kva kva!

– Timterliūdi kva kva kva!

Skamba miškas, linksta medžiai, o aš vis šaukiu ir šaukiu. Ar Mišeikių vaikai dabar supras šitos dainos grožį? Gal ne tokius žodžius dėdė Stegvils padiktavo? Gal jis sakė: „Tim! Ko liūdi? Cha, cha, cha“. Bet man išėjo „Timterliūdi kva kva kva“ ir jau nieko nepadarysi. Man ta daina ir šiandien graži.

Bus daugiau